

Protocol
d'actuació
en casos de
violències
masclistes en
les entitats
juvenils

Índex

Introducció al protocol	05
Què és la violència masclista i per què es produeix?	06
Tipus de violències masclistes	09
Les violències masclistes en el món de l'associacionisme juvenil	14
Preguntes freqüents	31
Marc normatiu	35
Serveis d'atenció	37
Bibliografia	39

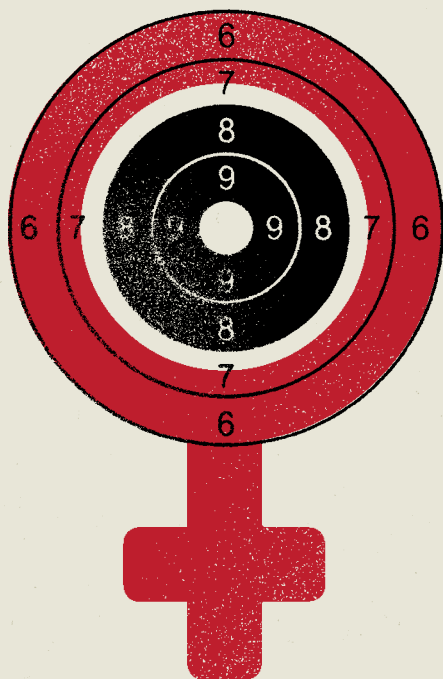

Introducció al protocol

Aquest protocol d'actuació en casos de violències masclistes en el si de les associacions sorgeix a partir de la inquietud manifestada per les entitats juvenils que participen al Grup de Treball de Gènere del Consell de la Joventut de Barcelona pel degoteig constant de casos de violències masclistes que es produeixen a dia d'avui.

Per tal de fer front a aquesta problemàtica, aquest material pretén dotar d'eines a les entitats per a actuar en aquells casos de violències que es donin en el seu entorn, siguin de caire puntual o reiterat. En aquest sentit, aquí trobareu informació sobre com detectar una situació de violència a la vostra entitat i també els passos a seguir en cas que aquesta es produeixi. Així mateix, trobareu algunes recomanacions per a la prevenció de les violències masclistes i un recull de serveis d'atenció i suport gestionats per entitats o administracions.

Esperem que us sigui un document útil i, per a qualsevol consulta o pregunta al respecte, no dubteu en contactar-nos a cjb@cjb.cat.

**Què és la violència masclista
i per què es produeix?**

La violència masclista és la **violència que s'exerceix sobre les dones pel sol fet de ser dones**. Aquesta violència és una de les manifestacions de les discriminacions i desigualtats que viuen les dones en el marc d'una societat patriarcal com la nostra, una societat nodrida de relacions de poder dels homes sobre les dones. Aquesta violència pot ser exercida per acció o per omissió i té com a resultat minvar o anul·lar la llibertat, dignitat i autonomia de les dones. **La violència masclista té múltiples expressions i manifestacions**, és per això que en ocasions es té capacitat per detectar-la molt ràpidament i d'altres, malauradament, passa desapercebuda. A continuació doncs, es parlarà de **violències masclistes**, per tal de recollir de forma més acurada les diferents expressions de la violència masclista.

Anomenar les violències que s'exerceixen sobre les dones com “violències masclistes” no és un element menor, tot el contrari. No parlar de violència de gènere o violència domèstica permet identificar d'una manera més clara la magnitud del problema i no reduir-lo només a un dels àmbits que es produeix, com pot ser la parella o més extensament la família, i també apuntar-ne la causa.

A nivell català el concepte «violència masclista» és el que es fa servir en la llei 5/2008 del «dret de les dones a eradicar la violència masclista». S'utilitza el concepte de **violència masclista** de manera totalment conscient ja que «masclisme» és el concepte que de manera més general i precisa defineix les **conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones**, imposant un model de masculinitat valorat per la societat com a superior.

Existeix un consens internacional a definir la violència masculina vers les dones com “tota forma de coacció, control o imposició il·legítima per la qual s'intenta mantenir la jerarquia imposada per la cultura sexista, forçant-les a fer allò que no volen, que no facin el que volen o es convencin que el que decideix l'home és el que s'ha de fer” [Bonino, 2005].

Aquestes violències masclistes tenen lloc a les societats patriarcal, que justifiquen la dominació dels homes sobre les dones en base a una suposada inferioritat biològica de les dones. El seu origen es troba en la família, on el poder l'exerceix el pare i es projecta a tot l'ordre social.

A l'emprar els **conceptes homes i dones** es fa referència a subjectes que han nascut amb un **sexe** (mascle o femella) i se'ls ha socialitzat en funció d'aquest tot construint el seu **gènere** (home o dona). Cal ser plenament conscients de la **diversitat de sexes i gèneres** i que aquesta dicotomia no respon a la diversitat de la realitat.

La socialització en **societats patriarcals** té conseqüències nefastes pel que fa a les habilitats, coneixements, actituds, imaginaris, expectatives, pors, limitacions i desitjos que s'acaben desenvolupant desenvolupant en funció d'haver nascut mascle o femella. I a més a més, crea tot un **sistema de relacions, que legitima, normalitza i invisibilitza situacions i relacions de poder, desigualtats, discriminacions i violències cap a les dones.**

Androcentrisme: *La mesura de totes les coses és l'home, i les dones estem relegades a un segon pla. Visió del món i de la cultura centrada en el punt de vista masculí.*

Vivim en una societat patriarcal i androcèntrica que promou a través de molts i diversos canals aquest tipus de socialització en la desigualtat. No es pot triar si es vol formar part de la cultura de la societat en la que es viu, però sí que es pot decidir si, des de la complicitat del silenci, es perpetua i consolida, o si des de la consciència i el compromís, es fa tot allò possible per canviar-la.

Hi ha persones que es qüestionen el concepte de «violència masclista» i acostumen a fer-ho amb dos arguments que probablement heu sentit alguna vegada, tot i que no són els únics. Per una banda hi ha qui diu que **no cal parlar de violència masclista de forma específica ja que la violència és violència**, per l'altra que **la violència masclista és cosa del passat, que les noves generacions no exerceixen violència masclista** i que, en tot cas, són casos aïllats.

Aquestes afirmacions són falses i al llarg d'aquest document apareixeran diferents arguments, dades i realitats que així ho demostren. És necessari deixar clar però, que **condemnar i treballar per prevenir i eradicar la violència masclista de forma específica, no vol dir que no es condemni també totes les altres violències.**

Interseccionalitat: *Paradigma que afirma que a banda de la situació de desigualtat de les dones en una societat heteropatriarcal, també és necessari considerar el seu origen, orientació sexual, classe, etc, ja que les desigualtats i discriminacions que pot patir una dona no són excloents, sinó múltiples.*

És important tenir molt present que **totes les dones són susceptibles de patir violències masclistes**, ja que aquestes, malgrat l'existència d'alguns prejudicis, no depenen de l'edat, del nivell d'estudis, l'origen ni la classe social. És cert, però, que tampoc es pot oblidar el fenomen de la interseccionalitat quan s'aborda l'anàlisi de les desigualtats o fins i tot de les violències.

**Tipus de
violències masclistes**

Les **violències masclistes** tenen un **ventall infinit de formes, expressions i manifestacions**, com a resultat del seu caràcter universal i la seva capacitat adaptativa al llarg del temps i en cada context, espai i relació concreta. S'ha de tenir present que **aquestes violències es poden exercir de manera puntual o de manera reiterada**.

Prendre consciència dels **diferents tipus de violència masclista** és imprescindible per tal d'acabar amb aquesta xacra i una eina molt útil a l'hora de detectar les diferents situacions, manifestacions i expressions que es produeixen.

Algunes d'aquestes expressions i manifestacions són subtils i sovint estan tan naturalitzades i invisibilitzades que costa detectar-les com a violències. Sovint de forma automàtica, dins del cap o en converses, s'acaben justificant amb un "és que és així", "no ho ha fet amb mala intenció", "era una broma", "és massa sensible"...

Per aquest motiu, és imprescindible conèixer quins tipus de violència masclista existeixen, quines característiques tenen i com s'exerceixen. Si bé **cal assenyalar, qüestionar i condemnar qualsevol expressió de violència masclista**, cal també adequar aquesta condemna i aquest qüestionament a cada tipus de manifestació i agressió.

Quan es parla de violències masclistes a molta gent la primera imatge que li ve al cap és un home pegant una dona. **La violència masclista física és la més fàcil de detectar** però no és l'única ni la més habitual. A les associacions juvenils, aquest tipus de violència és de les menys freqüents, però això no vol dir que no es produeixin aquestes i d'altres tipus.

La realitat és molt més diversa i complexa i mostra que sovint les expressions de violències masclistes no són pures, és a dir que quan es produeix un tipus de violència, per exemple psicològica, aquesta acostuma a anar fàcilment acompanyada d'altres tipus de violència. **Les violències s'interrelacionen entre sí**, per exemple la violència social acaba essent també violència psicològica.

A continuació trobareu una **possible classificació dels tipus de violències masclistes** prenent com a referència la normativa que recull aquest tema a nivell internacional, europeu, estatal i prenent de base, en el punt de formes explícites de violències masclistes, les definicions de la llei catalana 5/2008, esmentada anteriorment.

Es presenten dos quadres diferents: el primer engloba les **diferents formes de violències masclistes explícites**, en el marc de les relacions personals i en àmbits

determinats; el segon, les **formes implícites de violències masclistes**, sovint més difícils de detectar, per intangibles i també per ser elements culturals i socials quotidians i àmpliament acceptats i naturalitzats.

Formes explícites de violències masclistes

Violència física	Qualsevol acte o omisió de força contra el cos d'una dona, amb el resultat o el risc de produir-li una lesió física o un dany.
Violència econòmica	Privació intencionada i no justificada de recursos per al benestar físic o psicològic d'una dona i, si escau, de les seves filles o fills. També inclou la limitació en la disposició dels recursos propis o compartits en l'àmbit familiar o de parella.
Violència sexual	Qualsevol acte de naturalesa sexual no consentit per una dona, inclosa l'exhibició, l'observació i la imposició, per mitjà de violència, d'intimidació, de prevalença o de manipulació emocional, de relacions sexuals, amb independència que la persona agressora pugui tenir amb la dona una relació conjugal, de parella, afectiva o de parentiu.
Violència psicològica	Tota conducta o omisió intencional que produeixi en una dona una desvaloració o un patiment, per mitjà d'amenaques, d'humiliació, de vexacions, d'exigència d'obediència o submissió, de coerció verbal, d'insults, d'aïllament o qualsevol altra limitació del seu àmbit de llibertat.
Violència social	Control de la "vida social", dinamitar les relacions socials i familiars i els cercles d'amistats a la força o de forma subtil fins que la dona talla les relacions i acaba quedant aïllada i desprenent-se de qualsevol tipus de suport.
Violència ambiental	Destrucció d'objectes personals, alteració de l'ambient vital de la dona, matar o enverinar la seva mascota o fer-la desaparèixer, cremar fotografies o records importants per a la dona...

*Elaboració pròpia a partir del Protocol de Joventut per a l'abordatge de la violència masclista.
[Generalitat de Catalunya, 2013].*

Formes implícites de violències masclistes

Violència simbòlica Comporta un seguit de submissions i coaccions que no són percebudes com a tal, recolzades en unes creences i valors socials homogènies, en unes expectatives col·lectives. A través dels patrons culturals, de la imposició del que és ser dona i que és ser home, i del que s'espera, dins el marc tradicional i heteronormatiu.

Violència cultural S'exerceix a través d'aspectes culturals que la legitimen ja sigui a través de l'art, la religió, la filosofia, el dret, etc.

Violència estructural S'exerceix a través de les estructures socials i sembla inamovible, tot i que no ho és. Impedeix l'accés de les dones als drets bàsics, a través de barreres i obstacles arrelats i que es [re]produeixen diàriament. S'expressa a través dels rols sexistes, de la divisió sexual del treball i dels espais de la societat.

Violència institucional Les institucions, les seves normatives i les seves accions [o omissions] no són neutres i quan no desenvolupen -que és quasi sempre-, polítiques d'igualtat d'oportunitats i d'eradicació de la violència masclista de forma suficient [en totes les seves vessants] i amb recursos coherents als objectius, estan exercint violència.

Elaboració pròpia a partir del Protocol de Joventut per a l'abordatge de la violència masclista.

[Generalitat de Catalunya, 2013].

Micromasclismes

És interessant parlar en un punt apart dels micromasclismes, també conegut en alguns espais com «sexisme benevolent», «terrorisme íntim», «masclismes quotidians» o «violència de baixa intensitat».

En paraules de Luis Bonino, els micromasclismes són **“petits i quotidians exercicis de poder”** que permeten als homes fer el que volen però impedeixen que les dones facin el mateix. Es tracta “d’hàbils arts, comportaments subtils o insidiosos, reiteratius i gairebé invisibles” que els homes utilitzen “no tant per jutjar sinó per oposar-se al canvi femení”. Tal i com apunta Sonia Herrera, “algunes d’aquestes pràctiques són tan subtils que habitualment passen inadvertides i quan es denuncien es titllen d’exageracions o se’ls resta importància”.

Cal anar amb compte a l'hora de definir i usar el concepte “micromasclismes”, ja que si bé és cert que permet **assenyalar i recollir un seguit d'experiències, realitats, discriminacions i violències sota un mateix paraigües**, així com **visibilitzar i denunciar aquestes situacions**, no es pot caure en la trampa de pensar que el “micro” és perquè són fets poc importants. Ana

Requena així ho remarca: **“no són micro per petits o poc importants, sinó per quotidians, per normalitzats i naturalitzats, i molt sovint justificats i legitimats”**.

***Micromasclismes:** Pràctica de violència masclista en la vida quotidiana tan subtil que acostuma a passar desapercebuda però que reflexa i perpetua les actituds masclistes i les desigualtats de gènere. Comprèn un ampli ventall de maniobres interpersonals i és en gran part la base i el caldo de cultiu de les altres formes de violències masclistes i de la consolidació i perpetuació del patriarcat*

**Les violències masclistes en el
món de l'associacionisme juvenil**

Una de les raons per les quals les violències masclistes són tan fortes i estan tan arrelades a les societats és perquè tenen una **capacitat adaptativa molt gran**. Així, en funció de l'àmbit, pren unes característiques i unes formes determinades. Quan es parla de violències masclistes és comú que ens vingui al cap una relació de parella heterosexual, on l'home exerceix violència física sobre la dona. Però **l'àmbit de la parella no és l'únic on tenen lloc les violències masclistes**, ni les agressions físiques la única forma de manifestar-se.

A les **associacions i entitats juvenils** també poden tenir (i sovint tenen) lloc **comportaments, conductes i actituds masclistes, expressions i manifestacions de les violències masclistes**.

Prenent de referència la llei 5/2008 es distingeixen **5 grans àmbits** on es manifesten les violències masclistes: l'àmbit de la **parella**, l'àmbit **familiar**, l'àmbit **laboral**, l'àmbit **social o comunitari**, i finalment, un últim àmbit que engloba **totes les altres formes anàlogues que lesionin o siguin susceptibles de lesionar la dignitat, la integritat o la llibertat de les dones**. Segons aquesta classificació, les violències masclistes en l'associacionisme juvenil entrarien dins de l'àmbit social o comunitari.

En l'àmbit de l'associacionisme juvenil hi ha un consens molt gran a l'hora de rebutjar les violències masclistes. Però una cosa és la teoria i l'altra la pràctica, on **en ocasions es troben actituds, comportaments i formes de funcionar violentes i masclistes en el sí de les organitzacions**. Vivim en una societat patriarcal on s'hi exerceixen violències masclistes, per tant seria d'ingènues pensar que les organitzacions estan lliures de tot això. Més encara si no es treballa ni s'aborda de forma explícita.

En general, si es pregunta a les associacions juvenils si dins les seves entitats hi ha casos de violències masclistes, funcionaments o relacions on s'exerceixen aquestes violències, respondran que no. En alguns casos on hi hagi persones especialment sensibles al tema, o l'eradicació de les violències masclistes i/o els feminismes siguin eixos importants, la resposta serà sortosament diferent, tot i que segurament no serà un exercici fàcil reconèixer possibles violències o saber com abordar-les.

És per això que un dels primers elements a treballar és el de **reconèixer i assumir**, i per tant **responsabilitzar-se**, que tot i que l'entitat rebutja les violències masclistes, no implica que sigui un espai lliure de violències, i que no s'estiguin exercint o vivint en primera persona (ja sigui del singular o del plural).

En l'àmbit de l'**associacionisme juvenil** es poden donar dues situacions generals en relació a les **violències masclistes**. Per una banda que s'estiguin produint **dins la pròpia associació**. Per l'altra, que alguna persona de l'associació estigui o bé patint o bé exercint violència en altres espais, i des de l'associació es detecti aquesta realitat. **Si no es pren consciència i s'actua, s'acaba sent còmplice i masclista per omissió.**

En el següents apartats veureu elements i eines per tal de **detectar, prevenir i abordar les possibles violències masclistes** existents a les nostres organitzacions.

Senyals per a la detecció

Vivim en una societat patriarcal on la base de les violències masclistes parteix de la necessitat dels homes de controlar les dones en tot allò que fan. I tenint en compte quins tipus de violències s'exerceixen, exposades anteriorment, i el grau d'invisibilització o de manca de reconeixement social d'algunes d'aquestes, és molt important estar alerta per detectar qualsevol senyal que pugui indicar que s'està produint una situació de violència i/o desigualtat. Com es pot, doncs, reconèixer la violència contra les dones? Com identificar-la?

Hem reflexionat mai si a la nostra associació hi ha violències masclistes?

Alguna dona en algun moment determinat ha expressat, ja sigui en espais formals o informals, que sent que no la tracten igual?

Quin paper tenen les dones a la nostra entitat?

Quin tipus de responsabilitats recauen sobre les dones?

Davant d'expressions de violències masclistes de les persones membres de l'organització, es contempla algun tipus de sancions o s'expressa obertament en contra?

Quin grau de participació tenen les dones a l'entitat?

Es promouen mesures per fomentar la participació i presa de responsabilitat de les dones?

Fer-se aquestes preguntes i analitzar-ne les respostes ajudarà a tenir una aproximació de quin és el dia a dia de l'entitat: veure com es relacionen els diferents membres de l'entitat, quins papers s'atorga a uns o altres en funció de si són dones o homes... perquè s'educa en la desigualtat i sovint es reproduïxen comportaments masclistes de manera involuntària, això pot acabar generant dinàmiques de desigualtat i violència en el si de l'entitat.

Una altra eina que pot ajudar a detectar indicis de possibles casos de violència masclista en l'entitat és **analitzar els “fets puntuals”** i posar-hi la **mirada de gènere**. També pot ser interessant fer-se les següents preguntes:

És habitual sentir comentaris sexistes en un ambient informal o distès?

És habitual sentir comentaris degradants cap a les dones o acudits sexistes com si fossin una «broma»?

Hi ha algú que faci observacions humiliants cap a les dones?

Hi ha algú que faci observacions sobre la manca d'atracció física d'alguna dona?

Es tracta les dones de forma paternalista?

S'invisibilitza les dones o no es té en compte el que fan?

Quan una dona intervé, se la interromp més fàcilment?

Se'n riuen dels homes que exerceixen tasques tradicionalment assignades a les dones?

Aquestes actituds, per molt que puntualment algú les pugui entendre o interpretar com una broma, són **senyals de comportaments masclistes** que poden acabar desembocant en violència.

Sexistes (adj) sexisme (n.): Ideologia que defensa la divisió de la societat per raó de la diferència dels sexes i el manteniment d'unes normes de comportament que corresponen a aquesta divisió. Conjunt d'actituds que es caracteritza pel menyspreu o la desvaloració de tot el que són o fan les dones.

Les violències masclistes són un problema que afecta a totes les dones; i un cas concret de violència cap a una dona té una afectació directa i col·lectiva a tota l'entitat, ja que amb el precedent i amb l'exemple, es reforça l'estereotip, la desigualtat i la submissió.

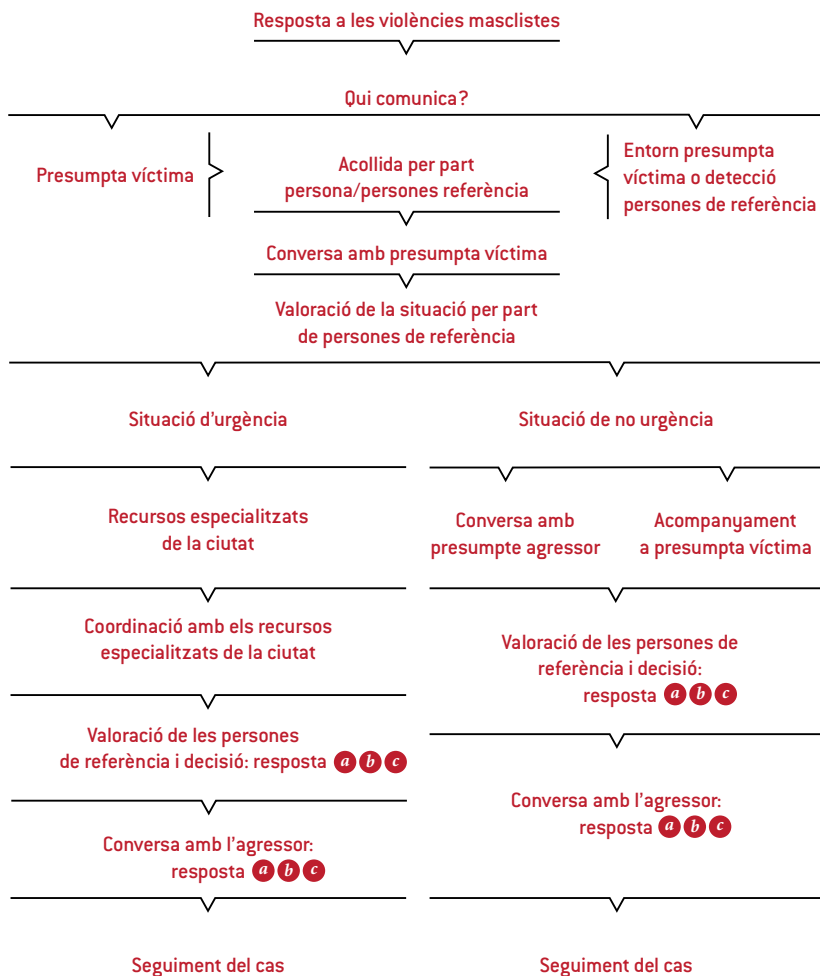
Com respondre a les violències masclistes?

En el cas que dins l'entitat es produeixi un cas de violència masclista, cal valorar bé de quina manera s'aborda. Existeixen diverses **vies d'actuació** que es poden aplicar segons les característiques de cada cas.

Circuit intern: Tot i que cada associació parteix d'unes circumstàncies, un coneixement i una manera de funcionar diferent, és important promoure que dins de cada associació hi hagi un circuit intern que hauria de tenir en compte els següents aspectes:

- És aconsellable que a cada entitat hi hagi **tres persones de referència** a qui es pugui acudir en cas de detectar o viure una situació de **violència masclista**. Tothom ha de saber qui són aquestes persones i des de l'entitat s'ha de vetllar perquè siguin conegudes, accessibles i transmetin confiança.
- L'entitat també disposarà d'una bústia de demandes (via e-mail, intranet, o la eina que sigui possible) a on dirigir-se de forma anònima.
- És important que aquestes persones siguin sensibles amb la temàtica i, a poder ser, amb un mínim d'**informació i formació** per poder fer l'acompanyament del cas i la valoració de la gravetat.
- També podeu comptar amb el **Grup de Treball de Gènere del CJB**, on podreu trobar **suport i acompanyament** en aquest tipus de situacions.

La proposta que us fem de circuit intern és la següent:

**Recordeu que aquest circuit intern està dissenyat per aquells casos on totes les persones implicades formen part de la mateixa organització juvenil. Al llarg del protocol s'estableixen possibles mesures d'acció per aquells casos en que la realitat és una altra (per exemple, si la presumpta víctima i/o el presumpte agressor formen part d'organitzacions diferents).*

**La informació referent als recursos externs i com activar-los es troba al final del protocol.*

**Consulteu els tipus de resposta a, b, c a la pàgina 26.*

Formació

Per impulsar el funcionament d'aquest circuit intern cal programar una **formació inicial** per aquelles **persones de referència** dins la seva entitat, fet que, com ja s'ha vist en la prevenció, no exclou una formació a totes les persones de l'entitat.

Aquesta formació específica per a les persones referents ha de contemplar treballar aspectes com el **feminisme**, les **violències masclistes**, l'**acompanyament a víctimes i agressors**, però també ha d'abordar el tractament i acompanyament tant de possibles casos de violència masclista dins del grup, que es demanin de **treballar i parlar col·lectivament** (sempre amb el permís de la víctima), com d'inquietuds i interessos de les persones de l'associació al voltant dels temes esmentats.

L'ideal seria poder programar **formacions dissenyades per a treballar en grups petits** d'entre **8 i 10 persones**, per poder aprofundir i treballar de forma més personalitzada els conceptes proposats. Durant el procés de formació de les persones referents de cada entitat seria interessant poder fer una **visita als serveis municipals especialitzats de l'Ajuntament de Barcelona**, per tal de rebre una explicació de primera mà sobre el funcionament del **circuit extern** d'atenció a víctimes; així com també poder comptar amb la presència durant la formació d'**associacions especialitzades** que treballen a la ciutat de Barcelona en la prevenció i tractament de les violències masclistes per tal de conèixer com treballen i quines estratègies fan servir.

Amb això s'aconseguirà establir un primer vincle entre les **persones referents** en l'assumpte de cada entitat i el **personal professional especialitzat de la ciutat** de Barcelona, fet que facilitarà que puguin comptar amb el seu suport si en un futur el necessiten i que es puguin crear sinergies per a futures formacions, consultes i/o coordinacions. Així, a través d'una **formació dual** que contempli una vessant teòrica i una altra de pràctica i vivencial, es podrà garantir la **sensibilització i formació de les persones** que han de ser referència a cada entitat. Aquesta formació també es podrà ampliar per treballar conceptes que des de les entitats es proposin.

En aquest sentit, és interessant poder tenir en compte el blog i banc de recursos impulsat des del Grup de Treball de Gènere del CJB, un espai que pot nodrir les entitats de recursos i lectures per aprofundir o fer una primera presa de contacte amb la temàtica que es desitgi.

El procés de detecció

La detecció d'una situació de violència pot tenir diverses **fonts**: la **dona** que pateix aquesta violència, el seu **entorn** o la pròpia **entitat**. Cal tenir en compte que s'ha d'aprendre a detectar la violència perquè no sempre serà explícita o directa la manera com es comunicarà, en ocasions pot ser més per senyals, omissions de respostes, que no pas pel convenciment de "estic patint violència".

Sempre que hi hagi una **comunicació o sospita de situació de violència** o de sospita de violència, sigui per part de la víctima o d'algú del seu entorn, el que han de fer les persones responsables és:

- 1 **Escoltar** a aquesta persona activament.
- 2 Demostrar a aquesta persona que el que planteja ens **importa i preocupa**, i que sigui quina sigui la situació, podrà comptar amb el nostre **suport** (d'entrada per discernir quin és l'estat de la qüestió i què podem fer per intervenir-hi).
- 3 Oferir **màxima confidencialitat** i discreció en relació a la informació tractada.
- 4 Oferir la possibilitat de parlar amb altres persones de referència, per tal que la persona afectada o testimoni pugui parlar amb qui consideri que es pot sentir més còmoda. D'aquesta manera, en cas que es denunciés una situació d'agressió exercida per part d'alguna de les persones de referència, el presumpte agressor no se n'assabentaria i no podria utilitzar aquest fet com a mesura de pressió per a dissuadir la víctima d'iniciar el procés. És important que, d'entre les tres persones de referència de cada entitat, hi hagi com a mínim una dona i un home. En cas que hi hagués una situació d'agressió d'algú d'una entitat cap a algú d'una altra entitat, es pot recórrer al suport i acompanyament del Grup de Treball de Gènere del CJB.
- 5 Aquest contacte amb les persones referents es pot fer a través d'un **correu electrònic específic** que les entitats posin a disposició per tractar aquests casos o facilitant els **telèfons mòbils i correus personals de les persones referents** a totes les persones sòcies de l'organització. El canal que faci servir cada entitat anirà en funció de les seves possibilitats, però la principal premissa a seguir serà la de **facilitar la comunicació i garantir la confidencialitat** i el tracte respectuós de la informació. Tot i que un primer contacte presencial és recomanable, potser no sempre és el més fàcil per la persona que vol comunicar aquesta situació, o

potser el dia a dia de l'entitat no facilita espais íntims i discrets. Cal que hi hagi l'opció de poder comunicar i canalitzar de manera privada i confidencial aquestes demandes i proposar sempre una trobada presencial, respectant els possibles "no" i els tempos de cada persona.

6 Informar a la persona que fa la demanda en tot moment de quins seran els passos que faran les persones responsables. En el cas que no sigui la dona afectada qui s'ha posat en contacte amb les persones responsables, caldrà fer-ho i informar-la de la comunicació que hem rebut i els passos que es consideren oportuns seguir: coordinació amb un servei d'assessorament extern (principalment de la xarxa de recursos municipal), parlar amb el presumpte agressor... Sobretot, **no s'ha de prendre cap decisió ni fer cap pas sense haver informat i tenir el consentiment de la dona agredida**. En cas que ella no vulgui emprendre cap tipus d'acció, caldrà respectar la seva voluntat. Tot i això, les persones referents hauran d'estar alerta a les dinàmiques i actituds tant de la presumpta víctima com del presumpte agressor i posar en coneixement a la persona que els ha alertat de la situació per fer-li saber que sense el permís i autorització de la presumpta víctima no es pot fer res més.

7 Omplir la fitxa de recollida de dades per valorar i coordinar quines actuacions i derivacions es faran per tal d'abordar la situació. La persona encarregada d'omplir la fitxa haurà de vetllar perquè durant tot el procés de recollida d'informació la persona que ha comunicat la situació no se senti violentada a l'hora de respondre i donar tota la informació que les persones referents necessiten per tal de poder actuar adequadament (i que la dona agredida no se senti tampoc violentada). A més a més, es podrà anotar tota la informació addicional que es consideri necessària procurant tractar la informació amb cura i que el tipus d'anotacions que s'hi facin no acabin essent cap judici de valor.

8 En els casos que no calgui una actuació d'urgència, i abans de començar a desenvolupar les possibles respostes d'actuació, cal **parlar amb el presumpte agressor** per tenir la seva versió dels fets. Les persones referents es reuniran amb ell, i com en el cas de la persona que denuncia la situació, es vetllarà perquè hi hagi una dona i un home però es tindrà en compte la seva demanda si comunica que prefereix una persona en concret. Aquest espai servirà per detectar si hi ha algun indici que assenyali que alguna de les versions no és fidel a la realitat, per valorar el grau de col·laboració i reconeixement del possible comportament masclista, i així també poder tenir més elements a l'hora d'adequar la millor

resposta d'actuació. És important remarcar en aquest apartat que **la intenció d'aquest punt no és qüestionar la versió de la presumpta víctima, sinó tenir una visió més àmplia dels fets** i de l'autoconsciència de l'home en aquest àmbit, veure la predisposició de l'home per iniciar un procés de transformació i tenir més elements al voltant de l'actitud i la percepció del presumpte agressor.

Durant tot el procés és cabdal tenir en compte la importància de tenir **registre de tots els passos i contactes** que es vagin tenint en relació a cada cas. Així les persones referents hauran de tenir emmagatzemada tota la informació que rebin en referència a cada cas concret: la **fitxa de registre de la situació** així com el **resum de totes les trobades amb les parts implicades**, i l'**informe de les reunions** i determinacions que com a persones expertes prenguin en relació al cas.

Fitxa de recollida de dades

Responsable (persona que omplirà la fitxa):

Demandant:

Només omplir si la persona que fa la demanda no és la mateixa que pateix la violència.

Nom de la persona que fa la demanda

És major o menor d'edat?

Quant fa que participa a la nostra entitat?

Té alguna responsabilitat/visibilitat?

Tipus de demanda:

- Informació Assessorament Intervenció Suport psicològic
 Acompanyament

Qui pateix la violència

Nom de la persona que pateix la violència:

És major o menor d'edat?

Quant fa que participa a la nostra entitat?

Té alguna responsabilitat/visibilitat?

Quina relació/vinculació té amb la persona que exerceix la violència?

Tipus de violència:

Física Psicològica Sexual Econòmica Ambiental Social

Hi ha algú més que conegui la seva situació?

Hi ha algú de l'entitat que conegui la seva situació?

Amb quins suports pot comptar?

Quant fa que es produeix aquesta situació?

Descripció dels fets?

Nombre d'agressions, dates aproximades, persones que hi eren presents...

Creus que hi ha altres persones de l'organització que han patit situacions similars?

Qui exerceix la violència

Nom de la persona o persones que sospitem que exerceixen violència

És/són majors o menors d'edat?

Quant fa que participa/en a la nostra entitat?

Té/tenen alguna responsabilitat/visibilitat?

Possibles derivacions de la demanda

Recursos especialitzats de Bcn

Grup de Treball de Gènere del CJB

L'acompanyament

Un cop recollides les dades de la fitxa així com tota la informació en relació a la situació de violència, és important **determinar la gravetat de la situació** per tal de poder oferir i garantir l'acompanyament més adequat.

Pot tractar-se d'una situació d'urgència (quan hi ha agressió física o sexual i la persona requereix atenció sanitària, o bé la persona té un atac d'ansietat o es troba en estat de shock), i per tant s'ha de derivar a la **xarxa de recursos especialitzada de la ciutat**. O pot tractar-se d'una situació que no requereix tanta immediatesa en l'activació de recursos, fet que no vol dir que no sigui important, sinó que és una situació que es pot resoldre amb els **recursos propis de l'entitat** i que es podrà complementar amb d'altres recursos externs però no de forma immediata.

En el primer dels casos, la derivació serà immediata. En el segon, es facilitarà a la persona tota la informació i accés als recursos que pugui tenir al seu abast. S'informarà de quines propostes d'accions es duran a terme des de l'entitat per tal d'acabar amb la situació i se li oferirà un acompanyament periòdic en tot el procés. En cas que hi hagi una derivació a recursos externs a l'entitat, l'entitat també s'ha de coordinar amb els serveis amb els que aquesta persona hagi de tenir contacte per tal d'oferir-li un acompanyament i suport millors. En totes les situacions, com ja s'ha esmentat, la persona serà sempre informada de les propostes de passos a seguir i podrà escollir què fer i com vol actuar.

La intervenció amb la persona agressora

En els processos d'intervenció en casos de violència masclista tan important és poder **acompanyar, informar i assessorar la persona que pateix la violència**, com **intervenir, interactuar i frenar l'actitud de la persona o persones que exerceixen l'agressió**. Sense aquestes dues premisses i vies d'actuació, la transformació dins l'entitat i l'eliminació d'aquest tipus d'abusos serà impossible.

Així doncs, caldrà que des de l'entitat es doni resposta a la situació de violència que s'hagi produït i que la persona agressora rebi la sanció que correspongui en consonància al tipus d'agressió que hagi exercit. En aquest procés cal tenir sempre en compte l'acompanyament i el respecte cap a la víctima per tal de no emprendre accions que puguin resultar contraproductives per a la víctima ni per al conjunt de l'entitat.

És important ser conscients que depenent de quin tipus de violència s'exerceixi, no només es pot responsabilitzar la persona que l'hagi exercit, sinó que també s'ha de ser conscients dels processos de socialització de la persona (dels quals ja s'ha parlat al primer apartat del protocol).

Així, i tenint en compte totes les premisses comentades amb anterioritat, es poden aplicar **tres tipus de de respostes** possibles en funció del tipus d'agressió:

Resposta **a**

La **conversa d'avís**: les persones responsables de l'acompanyament a la víctima seran les encarregades de parlar amb la persona o persones que hagin comès l'agressió o agressions en qüestió. Es farà notar a la persona la gravetat dels seus fets i les conseqüències que poden arribar a tenir. Es proposa un **canvi d'actitud**, i es requereix el compromís de no tornar a reincidir en aquest tipus de comportament.

Resposta **b**

Conversa contundent i retirada de privilegis (com participació a viatges, activitats, delegacions, responsabilitats, etc): les persones responsables de l'acompanyament a la víctima seran les encarregades de parlar amb la persona o persones que hagin comès l'agressió o agressions en qüestió, ja siguin actituds, comentaris, gestos, etc. Es farà notar a la persona l'alta gravetat dels seus fets i les conseqüències que poden arribar a tenir. Es posa en coneixement dels òrgans directius o de responsabilitat de l'entitat, i s'informa la persona agressora o agressores que hi haurà un **període de vigilància** per part de la direcció cap a la seva conducta.

La persona agressora no podrà participar simultàniament de cap espai ni activitat dins l'entitat del qual participi la persona que ha patit l'agressió. Si la persona agressora exerceix alguna responsabilitat o comandament dins l'entitat serà **relegat o relegada de les seves funcions durant un any** i, passat aquest termini en observació, seran les persones responsables de fer aquest seguiment qui decidiran si aquesta persona pot tornar a recuperar les seves responsabilitats.

Resposta **c**

Expulsió definitiva. Es recomanarà a aquesta persona posar-se en contacte amb els serveis específics i especialitzats en el tractament d'agressors.

Circuit extern: En cas que les mesures que s'hagin dut a terme a l'associació no hagin estat suficients o que les característiques de la situació de violència facin que aquesta no es pugui atendre a la pròpia entitat, us recomanem que us poseu en contacte el més aviat possible amb els diferents **serveis d'atenció** que les **administracions públiques i entitats especialitzades** posen a disposició de les dones que hagin estat **víctimes de violències masclistes**. Tots aquests **recursos** els podeu trobar al final d'aquest document, amb els corresponents telèfons i webs de contacte.

Tipus	Exemples	Resposta
Violència física	Agressió física a una companya	c
Violència econòmica	Un símil al món de l'associacionisme seria que una dona demanés una partida pressupostària per realitzar un taller i que li diguessin que no per no valorar la seva proposta com a important i, en canvi, una similar d'un home sí.	b
Violència sexual	Violació	c
	Refrecs/tocaments indirectes de forma sexual, per exemple tocar el cul quan passa a prop	b
	Mirades obscenes i tracte despectiu	a
Violència psicològica	Comentaris masculistes directes cap a la noia: "Calladeta estàs més guapa"; "Es creu que amb aquestes tetes pot fer el que vulgui"	a
Violència social	Coacció per tal que la persona no participi a segons quins espais, activitats o reunions. Iniciar i potenciar rumorologia o crítiques de la persona per tal que la gent es vagi allunyant d'ella: "Tu no cal que vinguis a la reunió de pressupostos, pots anar a fer el mural!"	b
Violència ambiental	Modificar, desordenar, amagar o destruir elements i objectes de l'espai de treball, reunions i confort d'una persona dins l'entitat. Per exemple: esborrar documents de l'escriptori del PC, amagar material de consulta, destruir projectes i recursos de creació pròpia,...	b

Tipus	Exemples	Resposta
Violència simbòlica	Control i qüestionament sobre el tipus de roba que porten les noies per a cada ocasió: “On vas així vestida?”, “No vas massa escotada per aquesta reunió?”	a
Violència cultural	Tenir sempre com a referència autors experts de sexe masculí per a la creació de documents i continguts propis de l’entitat, organitzar xerrades, tallers i debats sense presència femenina. Per exemple: una taula rodona amb 5 homes i 1 dona que fa de moderadora, citar només homes a les bibliografies...	a
Violència estructural	Qui s’encarrega de muntar i recollir sales, fer fotocòpies i en resum de les qüestions logístiques són les dones, a més a més a aquest tipus de tasques se’ls dona poca importància.	a
Violència institucional	Que els estatuts o cartes de reglament intern no promoguin una participació i accés als càrrecs de responsabilitat d’igual manera a dones i a homes. Fer servir sempre en els textos de creació pròpia de l’entitat llenguatge sexista o no inclusiu.	b

Què podem fer per prevenir-les?

Parlar-ne. Formar-se. Enviar un **missatge clar i contundent** als presumptes agressors masclistes que no hi ha “impunitat”, que l’associació rebutja qualsevol manifestació masclista, que la violència no té cabuda a l’associació, i que es prendran mesures sobre aquelles persones que l’exerceixin.

La prevenció és una eina indispensable a treballar i desenvolupar per tal d’aconseguir unes **relacions lliures de violència a la vida**, i en el món de l’associacionisme també. La prevenció no és més que la barreja entre conscienciar i sensibilitzar, i és indispensable per a poder eradicar de base les desigualtats i la violència ja que facilita eines per poder abordar-les.

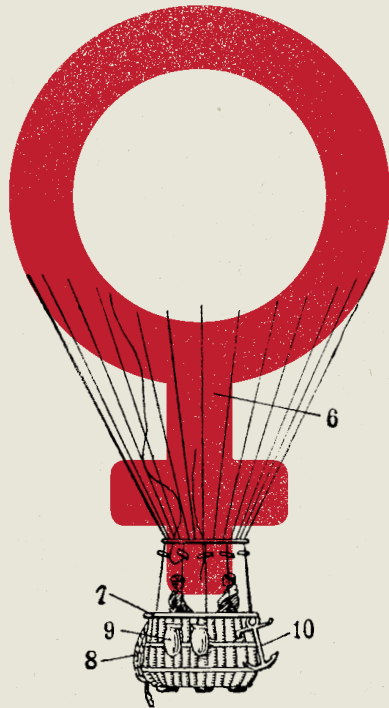
Cal, en primer lloc, **prendre consciència** que les violències masclistes i les desigualtats existeixen i que ningú és immune. Aquest és el primer pas per construir una entitat més igualitària i, per fer-ho, és important que dins de cada entitat es participi d’alguns fòrums de debat i sensibilització on prendre consciència de quin és l’estat de la qüestió real.

Un cop es prengui consciència, el següent pas és **la sensibilització social i col·lectiva**. Aquest procés és imprescindible per tal de tenir una mirada més àmplia del món i de les opressions que es reben i s’exerceixen de manera involuntària. Organitzar fòrums, tallers, activitats i formacions per tractar les diferents temàtiques que intervenen en els possibles escenaris de la violència masclista serà fonamental per poder abordar-la des d’una perspectiva integral. Així es proposa tractar les següents temàtiques:

- 1 *Sexe/gènere*
- 2 *Rols i estereotips de gènere*
- 3 *Sexualitat i afectivitat*
- 4 *Apoderament*
- 5 *Masclisme i violències*
- 6 *Igualtat*

Abordar el tema, de forma específica i transversal. No parlar-ne no fa que els problemes desapareguin i amb el masclisme i les violències masclistes passa el mateix. Per tal de poder estar preparats i preparades per enfrontar-s'hi, el millor és abordar-ho,, si pot ser abans de trobar-se una situació de major risc.

La sensibilització i la presa de consciència són molt importants per poder plantar cara a les violències masclistes. Tenir una **estratègia comunicativa que aposti per la sensibilització sobre aquesta problemàtica** permetrà caminar cap a l'eradicació de les mateixes mitjançant la transformació dels imaginaris col·lectius i la presa de consciència del fet que les violències masclistes són un problema real, i que és cosa de tots i totes lluitar-hi.

Preguntes freqüents

Només els nens, els nois o els homes poden exercir les violències masclistes?

El masclisme constitueix la creença en la superioritat dels homes vers les dones, és una forma de veure el món i d'actuar. Ni tots els homes pel sol fet de ser-ho són masclistes, ni totes les dones pel fet de ser-ho, no són masclistes ni es comporten com a tal. **Les actituds masclistes les pot tenir qualsevol individu, independentment del seu gènere i la seva edat.** Així, també pot ser que un col·lectiu es comporti de forma masclista. Comportar-se de forma masclista amb algun individu o grup de persones té conseqüències que repercuteixen directament en la vulneració i la lesió de drets; és a dir, en major o menor mesura comportar-se de forma masclista acaba esdevenint un tipus de violència masclista. Per tant, tothom en algun moment de la seva vida poden exercir o haver exercit (potser fins i tot sense ser-ne conscients) algun tipus de violència masclista.

Com es pot saber si és una broma o violència masclista?

Detectar quan fan una broma o quan estan exercint violència masclista sobre algú pot ser difícil, sobretot si qui està agredint s'esforça per camuflar aquesta violència i li treu importància. El més important per detectar si el que diuen o fan és una broma o violència, és **preguntar-se quin efecte està tenint allò sobre la persona que rep la broma.**

Si el que fan o diuen molesta i incomoda, i es pot detectar una intencionalitat al darrere, es tractarà de violència masclista. En el cas que sigui un fet puntual, podem mirar de parlar-ne amb la persona o persones que generen aquest malestar per fer-los-ho saber i que tinguin l'opció de rectificar o de no tornar-ho a repetir (a vegades les persones poden actuar de forma masclista per costum, sense haver-se plantejat expressament que volen incomodar o molestar l'altra). Si, tot i així, el fet es repeteix, llavors és que es tracta de violència. Tot i així, aquest exercici no és garant que es pugui tenir la capacitat de detectar qualsevol situació de violència ja que a la nostra societat els comportaments masclistes estan normalitzats.

I si qui pateix la violència no ho veu o no hi vol fer res?

Si es detecta que pot estar-se produint alguna situació de violència masclista o algun índex de desigualtat a l'entorn, per petit que pugui semblar, el més important és poder seure a parlar amb la persona o persones que es considera que estan rebent aquesta violència per saber la seva opinió.

Voler cuidar les amistats, familiars i persones estimades no és només quelcom natural sinó també necessari i, per tant, poder donar una opinió sobre un fet que pot ser tan important, també ho és. Sempre amb tacte, respecte i deixant molt clar que és des de la pròpia percepció i amb l'únic objectiu de vetllar per la felicitat i interessos de l'altra. Tot i així, és probable que la persona que està rebent aquesta violència no vulgui fer-hi res; en aquest cas, s'haurà de respectar la seva decisió i es podrà continuar treballant la comunicació amb aquesta persona per tal que pugui reflexionar sobre la seva situació i sobre si es troba o no còmoda amb tot plegat. En cas de detectar alguna **situació de risc** sempre es podrà contactar amb la línia 900 900 120 de la Generalitat de Catalunya, on no només atenen a possibles víctimes de violències masclistes, sinó també a les persones de l'entorn que vulguin rebre assessorament sobre com ajudar-les i com contribuir a que les víctimes puguin sortir-se'n.

Ets una exagerada! Això no és violència masclista, és violència i prou!

Violències n'hi ha de molts tipus, i en molts contextos diferents que responen a variables molt diverses, però al llarg d'aquest protocol s'ha deixat molt clar quan i com es produeixen les violències masclistes, i per què no són violència i prou. De totes maneres, si fins i tot havent llegit la definició de violències masclistes i havent vist alguns exemples representatius de cadascuna de les seves tipologies es tenen dubtes, el que es pot fer és preguntar-se si la situació que s'ha viscut i que s'interpreta com a violència masclista hauria estat igual en el cas que hagués estat un home el receptor de l'actuació en si. Si la resposta és que sí, llavors pot ser que no es tracti d'un cas de violència masclista, però si la resposta és que no, llavors queda clar que aquell fet s'ha produït així perquè la persona receptora era una dona; per tant, es tracta de violència masclista.

Què fer davant el comentari: "Ella estava provocant! Fa dies que s'ho busca!"?

Què vol dir provocar algú a fer alguna cosa? Que les persones enlloc de persones són animals que no saben controlar els seus impulsos? Què vol dir que algú es busqui o no es busqui alguna cosa? Que hi ha qui mereix segons quins tractes? El més important, per no caure en aquesta trampa que el masclisme posa sovint al davant, és mirar de no fer judicis de valor innecessaris, i tenir en compte que la vida no funciona en base a acció-reacció o que, com a mínim, les persones no haurien pas de funcionar així.

I si no tenim temps ni recursos per dedicar-nos a això a la nostra entitat?

El temps és un bé molt preuat a la nostra societat, precisament perquè és un bé limitat i escàs i del qual mai es té prou. Pot ser que el dia a dia de l'entitat no permeti dedicar un gran volum d'hores a parlar sobre això, ni a fer formacions periòdiques. Però és important que s'aprofitin els **recursos** que des del **CJB** o les **institucions públiques** es proposen a les entitats, tant lectures com formacions o espais de debat. Potser no cal que totes les persones que participen de l'entitat s'especialitzin amb això, però sí que és positiu que cada entitat tingui com a mínim una o dues persones que s'interessin per aquest tema i coneguin tant el protocol d'actuació com els recursos que hi ha a l'abast.

Marc normatiu

Autonòmic

Llei 17/2015, del 21 de juliol, Llei d'igualtat efectiva de dones i homes.

http://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canals_interns/pdogc_resultats_fitxa/?action=fitxa&documentId=698967&language=ca_ES

Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.

<http://www.parlament.cat/document/nom/TL75.pdf>

Estatal

LOIEMH: Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per la igualtat efectiva de dones i homes.

<http://boe.es/buscar/doc.php?id=B0E-A-2007-6115>

Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere.

https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2005/01/01/pdfs/A00249-00279.pdf

Europeu

Convenio del Consejo de Europa sobre prevención y lucha contra la violencia contra las mujeres y la violencia doméstica.

<https://www.msssi.gob.es/ssi/igualdadOportunidades/internacional/consejoeu/CA-HVIO.pdf>

Internacional

Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20S.pdf>

CEDAW: Convenció sobre l'eliminació de totes els formes de discriminació envers les dones.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/sconvention.htm>

Declaració sobre l'eliminació de la violència envers les dones.

<http://www.un.org/es/comun/docs/?symbol=A/RES/48/104&Lang=S>

Serveis d'atenció

Per situacions d'emergència:

Atenció permanent, 24 hores, 365 dies. Gratuïts i confidencials.

Mossos d'esquadra Barcelona

Mossos d'Esquadra

Comissaria de policia

Plaça de Catalunya, S/N

934 12 07 00

Línia d'atenció de l'Institut Català de les Dones (24h.): 900 900 120

A la resta d'Espanya: 016

Els serveis propis de la ciutat de Barcelona són:

Els **PIADs** (Punts d'Informació i Atenció a les Dones).

El **SARA** (Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida).

El **CMAU-VM** (Centre Municipal d'Acolliment d'Urgència per Violència Masclista).

El **SAH** (Servei d'Atenció a Homes per la promoció de relacions no violentes).

Més informació i contactes a: <http://w110.bcn.cat/portal/site/Dones>

Entitats amb serveis d'atenció, assessorament i suport per a dones que han patit violències masclistes:

TAMAIA. Viure sense violència

www.tamaia.org

934120883

Associació Assistència a Dones Agredides (AADAS)

www.aadas.org.es

934875760

Fundació SURT

surt@surt.org

933428380

Bibliografia

Articles de consulta

Bonino, Luis (novembre 2004) **Los micromachismo**. Revista Cibeles núm 2
<http://www.luisbonino.com/pdf/Los%20Micromachismos%202004.pdf>

Herrera, Soria (juny 2013) **Micromachismos nuestros de cada día**. Revista United Explanations.
www.unitedexplanations.org/2013/06/10/micromachismos-nuestros-de-cada-dia/

Requena, Ana (febrer 2014) **Micromachismos: cuando lo micro no es poco importante**. ElDiario.es.
www.eldiario.es/micromachismos/micromachismos-micro-poco-importante_6_227887226.html

Protocols, guies i legislació de consulta

Llei 17/2015, del 21 de juliol, Llei d'igualtat efectiva de dones i homes, Generalitat de Catalunya, 2015.
http://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canals_interns/pdogc_resultats_fitxa/?action=fitxa&documentId=698967&language=ca_ES

Protocol per a la prevenció i abordatge de les violències masclistes als moviments socials, Moviment popular de Sabadell. 2015.
<http://justarevolta.blogspot.com.es/2015/06/protocol-per-la-prevencio-i-abordatge.html>

Protocol de Joventut per a l'abordatge de la violència masclista. Guia pràctica per a professionals de Joventut per orientar l'actuació en violència masclista amb persones joves, Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social i Família. Direcció General de la Joventut. 2013.
http://www.cnjc.cat/documents/protocol_joventut_abordatge_violencia_masclista.pdf

Guia de recomanacions per a la detecció de violència masclista en homes, Ajuntament de Barcelona. 2013.
<http://w110.bcn.cat/Homes/Continguts/Documents/Guia%20Detecci%C3%B3%20Homes%20DEFINITIVA.pdf>

Convenio del Consejo de Europa sobre prevención y lucha contra la violencia contra las mujeres y la violencia doméstica, Consell d'Europa. 2011.

<https://www.msssi.gob.es/ssi/igualdadOportunidades/internacional/consejoeu/CAHVIO.pdf>

Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, Generalitat de Catalunya. 2008.

http://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canals_interns/pdogc_resultats_fitxa/?documentId=491383&language=ca_ES&action=fitxa

LOIEMH: Llei Orgànica 3/2007, del 22 de març, per la igualtat real i efectiva de dones i homes, Congrés dels Diputats. 2007.

http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo3-2007.html

Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing, Nacions Unides.

http://beijing20.unwomen.org/ff/media/headquarters/attachments/sections/csw/bpa_s_final_web.pdf

Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, Generalitat de Catalunya. 2004.

http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo1-2004.tp.html

Declaración sobre la eliminación de la violencia contra las mujeres, Nacions Unides. 1994.

<http://www.ohchr.org/sp/ProfessionalInterest/Pages/ViolenceAgainstWomen.aspx>

CEDAW: Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra las mujeres. Asamblea General de les Naciones Unides. 1979.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/sconvention.htm>

Llicència

Creative Commons: Reconeixement - NoComercial –
Compartir Igual. No es permet un ús comercial de l'obra
original ni de les possibles obres derivades, la distribució de
les quals s'ha de fer amb una llicència igual a la que regula
l'obra original.

Continguts:

projecte
ella

Disseny: Pau Santanach

Any edició: 2016

ESPAI JOVE LA FONTANA
C/Gran de Gràcia, 190 08012 Barcelona
Tel 93 265 47 36
cjb@cjb.cat
www.cjb.cat

En conveni amb:

Ajuntament
de Barcelona